

Posudek disertační práce Mgr. Jaroslava Horáčka, DiS. „Aby se pozornost k významu památek obrátila.“ Obraz památkové péče v Čechách v době po založení Ústřední komise, předkládané v roce 2024 na Ústavu pro dějiny umění FF UK Praha

Předkládaná disertace sleduje zhruba první desetiletí činnosti vídeňské Ústřední komise pro zachování a výzkum památek (k.k. Central-Commission für Erhaltung und Erforschung der Baudenkmale) v Čechách. Síť státních úřadů, 13 konzervátorů, 3 korespondentů a jejich lokálních informátorů ukazuje postupy rodící se státem organizované památkové péče v Habsburské monarchii. Důkladné rešerše pramenného materiálu prezidia Českého místopředsednictví umožnily Jaroslavu Horáčkovi popsat mechanismus volby neplacených odborníků i poučených amatérů, metody vizuální dokumentace, používané neaktivnějšími z nich, ale i zasíťování konzervátorů mezi sebou i s laickou a odbornou veřejností prostřednictvím periodik. Tento pohled nečekaně objevuje činnou aktivitu české společnosti v 50. letech 19. století, kdy čelila velkému politickému tlaku v důsledku revoluce 1848 a památková péče vytvářela relativně svobodný prostor i příležitost pro odbornou spolupráci mezi Čechy a Němci, která v jiných oblastech kultury ustala.

Práce je přehledně rozdělena do 10 kapitol, z nichž nejpřínosnější jsou kapitoly 4. Výběr a jmenování konzervátorů, 5. Konzervátoři pro Čechy a jejich činnost, 6. Korespondenti, 7. Věrný obraz památky: možnosti a metody obrazové dokumentace a 9. Veřejnosti na očích: zprávy o památkách a dobový tisk jako prostředek osvěty. Autor dokázal shromáždit velké množství neznámého archivního materiálu uloženého v České republice i ve Vídni a má povědomí o problematice památkové péče v Německu. Jeho výzkum je cenným příspěvkem k dějinám správy, ale pro dějiny umění v něm postrádám preciznější práci s interpretací textů, např. doklad citovaného tvrzení, že v 50. letech 19. století se do topograficky psaných textů dostává hodnocení uměleckých kvalit (s. 119–120). Chybí rovněž alespoň náznak začlenění textů vzniklých z památkové praxe do univerzitních dějin umění. Stejně se práce vyhýbá pojmenování úspěchů či proher počátků organizované památkové péče u nás, jak z hlediska teze o teritoriálním a národnostním chápání památek, tak z pohledu na efektivnost státní památkové péče. Vyhodnocení zásahu státní správy chybí i u tak významných památek jako je Krocínova kašna a rotunda sv. Kříže v Praze, klášter v Sedlci u Kutné Hory, synagoga v Chebu nebo lokalita Tetín (s. 71, 81–83, 85, 91, 92, 103–104). Chvályhodné úsilí o zpřístupnění důležitých archiválií, publikovaných v příloze, poněkud snižuje kvalita přepisu, který je místy kvůli chybné transkripci nesrozumitelný a v němž některé chyby vzbuzují dojem, že autor věnoval edici méně času, než je zpravidla potřeba. Práce je psaná čtivě a její lehce načrtnutá teze, že období 1853–1863, kdy vídeňskou Ústřední komisi vedl Karl Czeornig, je koherentním obdobím státní památkové péče s vlastními cíli, zní přesvědčivě. Přínosná je také nová perspektiva, v níž sleduje vývoj památkové péče na aktivitách konzervátorů a korespondentů pověřených státem k neuhonorovanému dohledu nad památkami. To mohlo znamenat vypracování soupisu nejdůležitějších památek a jejich poznání na místě, přes náhodné objevy během oprav a zprostředkování zpráv z místních zdrojů až po naléhavá upozornění na památky bezprostředně ohrožené, jako byl majetek obce i privátních majitelů na lukrativních nebo naopak příliš odlehlých lokalitách.

Struktura argumentace je nejvíce patrná ve struktuře práce a v názvech jednotlivých kapitol. V detailech leckde chybí. Ve čtvrté a páté kapitole jsou dobře popsány postupy státní správy ve čtyřkolovém výběrovém řízení na jmenování profesionálních dobrovolníků. Autor rovněž

charakterizuje profesní skupiny konzervátorů (duchovní, úředníci a politici, stavitelé), ale není vyhodnoceno jejich zasíťování s úřady či efektivnost jejich propojení s jinými konzervátory (v Čechách či monarchii) a lokálními zpravodaji. V šesté kapitole je pouze u korespondenta Bernharda Gruebera patrné jak efektivní pro dokumentaci a postup ochrany bylo jeho propojení s konzervátorem Janem E. Vocelem, zatím co u Antona Prokopa Schmitta věnoval autor jen zmínku spolupráci korespondenta a konzervátora při ochraně císařské falce v Chebu. Za velmi objektivnou považuji sedmou kapitolu věnovanou možnostem a metodám obrazové dokumentace. Zejména v tomto místě bych uvítala shrnutí toho, jak pracovaly univerzitní archeologie nebo dějiny umění v 50. letech 19. století s obrazovým materiálem. Kromě zaměření staveb, sádrových odlišků nebo (lito)grafických vyobrazení je důležitá pasáž o využití fotografie. Ale chybí vyhodnocení těchto přístupů ze strany státní památkové péče (je jasné, že prvořadě památky rakouského státu tuto dokumentaci získaly). Lépe vyšla část hodnotící spolupráci umělců s konzervátory, zřejmě proto, že je možné se v argumentaci opřít o vydané texty. V osmé kapitole, nazvané Recepte památky v atmosféře vlasteneckých nálad je příliš jednostranně sledovaná pouze vlastenecká argumentace Čechů, protože čeští nebo říšští Němci měli rovněž své vlastenecké argumenty. Výborný postřeh naopak vysvětluje důsledky reorganizace politické správy v Habsburské monarchii pro památkovou péči, neboť zanikla patronátní práva vlastníků panství ke kostelům, ale i povinnost udržování veřejných budov (s. 121). Do sítě, již stát začal v 50. letech 19. století vytvářet pro správu, včetně té památkové, vsadil Jaroslav Horáček také publikační síť novin, časopisů i odborných periodik. To mu umožnilo sledovat snahy konzervátorů i korespondentů, usilujících o shrnutí poznatků z památkové praxe v publikovaném výstupu. *Bohemii* je ale věnováno příliš málo místa, což souvisí i s výtkou k jednostrannému sledování českých vlasteneckých nálad v osmé kapitole. Naopak lépe jsou zastoupena odborná německy vydávaná periodika *Allgemeine Bauzeitung* (Vídeň), *Zeitschrift für christliche Archäologie und Kunst* (Lipsko), *Organ für christliche Kunst* (Kolín n. R.) a *Mittheilungen der k.k. Central-Commission* (Vídeň). Určité rozpaky působí závěrečná kapitola. Některé pasáže, např. o novém nadregionálním rámci pro památkovou agendu, dosud zatíženou vlasteneckým místopisem, působí přesvědčivě (a dají se využít i pro zpracování pozdějších období). Jinde, například k fenoménu aktivních architektů v památkové péči zcela chybí syntetizující závěr. Zvolené motto této kapitoly „Co jednou jest zničeno, nedá se více zachovati či konservovati“ nepovažuji za právě šťastné, protože státem organizovaná památkové péče se jím neřídila.

Formální úroveň práce má četné trhliny, zejména je nutné připomenout že podstatné jméno kostel se skloňuje podle podvzoru les, nikoli podle vzoru hrad. V Edici německy psaných pramenů mě nejvíce zarazily překlepy, které musely autorovi dizertace znesnadňovat elementární pochopení textu: s. 155 místo „den [...] Fall, besondere Fälle“, uvádí edice Sall, Sälle, s. 156 místo Autopsie zde najdeme „Autophie“, s. 177 místo „Hornung“, což je druhý měsíc Juliánského kalendáře, přepisuje Harnung, s. 186 místo Pressburger přepisuje Presspunger aj. Přičítám to velkému časovému tlaku, ale je to velmi neprofesionální.

K diskusi při obhajobě doporučuji, aby autor doložil na některých textech své edice tvrzení, že v 50. letech 19. století se památka coby nositelka historického faktu stává dokladem umělecké tvorby a kultury. K širšímu kontextu státní památkové péče by měl rovněž lépe vysvětlit zjištění, že na rozdíl od Pruska a Rakouska, kde si památkovou péči přisvojil stát, byla v Sasku ochrana památek definována jako kulturní potřeba podporovaná státem. Co to

znamenal finančně a jak z toho hlediska nahlízet na účelnost rakouského zasíťování úřadů a jednotlivců?

Přes uvedené výtky splňuje předložená disertační práce požadavky kladené na tento typ práce, a proto ji doporučuji k obhajobě. Předloženou disertační práci předběžně klasifikuji jako prospěl.

V Praze, 2. 2. 2024